

hódolattal tekinthet a harcos katolicizmus élgárdájának szervező szentjére, hisz sok kimagasló egyéniséget nevelt közéletünknek s a jezsuiták népes névtelen seregével tanított s tanítja ma is nemzetünket Krisztus katonáinak életére.

Ebben a kis könyvecskében ismeretes alaposságával és jóleső közvetlenségével mutatja be a tudós szerző a jezsuita nevelés titkát, Szt. Ignác pedagógiáját, amelynek magva az *egyén lelkiismeretének helyes érzékenységre való beállítása a lelkigyakorlatok útján*. A jellemnevelést hangsúlyozta a Ratio Studiorum is a kollégiumi neveléssel, a Mária Kongregációkkal, az akadémiával és az iskolai színjátszással. De a jezsuiták nemcsak az értelmiséget karolták fel, hanem népszerű irodalommal, a Manrézával, a népmissziókkal és szociális mozgalmakkal a nép legszélesebb rétegeinek sietnek segítségére, sőt a pogány missziókkal az egész világot átölelik. Sajátosan magyar jezsuitaalkotás a Szivgárda és a Magyar Dolgozók Hivatásszervezete, amelyeknek születéséről és eredményeiről megleghangú beszámolót kapunk.

Valóban bámulatos következetességgel és az egész világot beárazó munkával viszi diadalra a rend az alapító célkitűzését. Nemcsak tanítják a szociális igazságot, hanem életüket teszik fel az új világ társadalmi rendjének kialakítására. A 36 papos kínai magyar misszió is Szt. Ignác szellemében dolgozik. De itthon is templomban, iskolában, irodában állandóan hatnak Szt. Ignác szócsövei. Fel lehet-e becsülni a magyar falu életében a misszió jelentőségét s a magyar város életében, hogy a Hivatásszervezet megóvja a munkásságot a szociálistól? Szükségünk van a jezsuitákra s minden időben tanulhatunk tőlük!

Meggyőződéssel vallhatjuk: „Az emberiség szebb jövőjének előkészítésére egyedül a keresztény pedagógia hivatott és tevékeny részt vesz benne a katolicizmus élcsapata, a Jézustársaság.” (50. l.)

Ez a nehezen hozzáférhető források anyagából született, példákkal megtűzdelt olvasmány tehát a neveléstörténetnek nem lezárt fejezete, hanem a mozgalmas élet. Nem is csak tanulmány, hanem minden nevelő számára gondolatébresztő lelki-olvasmány, sőt tettekre sarkaló prédikáció.

Bartos Imre dr.

A diák olvasmányai, a világnézet mérlegén.

— *Megyer József tanulmányai: Irodalom és Világnézet*. Vác. 1930. 47. o.

— *A diák olvasmánya* i Budapest. 1940. 16. old. — *Tolsztoj*: Vác. 1929. 16. old.

— *Prohászka*: A kecskeméti rk. gimn. Értesítőjében. 1928. 26. old.

— *Bölcsélet és Bölcsesség*: Különlenyomat a szegedi piarista gimn. 1940-41.

Evkönyvből. 15. old.

A legtagabb értelemben vett művelődésnek egyik népszerű tényezője a szép-irodalom. Korok lelke és az idők nagy feladatai épűgy tükröződhetnek benne, mint a személyiségnek egyéni öntudatraébredése vagy a nemzeti hivatásérzet. Az igazi írói művekben tehát az örök emberi lelkiségnek egy-egy jellemvonása tárul elénk a konkrét feladatok, életsorsok hullámverésében.

A költői és művészi alkotásokban rejlő mélyebb célzatot azonban érteni és értelmezni kell. Ezért Megyer az alább részletezendő tanulmányaiban az irodalmi műveknek ilyen helyes olvasására és értékelésére akarja rávezetni az ifjúságot. Megmutatja nekik a módot, hogyan kap szerepet az irodalomban is (a hit, tudomány és művészet mellett) a világkép kialakításában Erre a vezetői kézre és válogató ízlésre ma igen nagy szükség van az írók elikai állásfoglalásának különbözősége miatt. Könnyen megeshetik ugyanis, hogy a betűszomjas ifjú nem az igazi drágakövekre

bukkan, hanem megtévesztő utánzatokra, vagy hamis gyöngyökre. Megyer József két elvi jellegű értekezésében az írók megválasztásának és heves értelmezésének objektív szempontjaira mutat rá. Majd három tanulmányban az egyes írók művészi, nevelő étosztát és értékelő magatartását állítja az ifjúság szeme elé.

I. Általános bevezető jellegű dolgozatában *Irodalom és Világnézet* feltárja a nagy irodalmi alkotások maradandó szépségeit és lélekformáló erőit. Felvonulnak a két ellentétes pólusi képviselő írók és Megyer a keresztény világnézet tükrözésében vizsgálja meg, hogy kik alkalmasak az ifjúság bizó, derős optimizmusát kialakítani jellemerejét acélozni, vagy pedig kik terjesztenek kesernyész eszménytelenséget és csüggeteg lemondást.

Ilyen megfontolások alapján arra veszi a szerző másik tanulmányában (*A diák olvasmányai*) az ifjúság érdeklődési körébe eső (vagy az oda adandó) műfajokat. 1. A regény a mai uralkodó irodalmi műfaj. Kívánságát vele szemben Megyer ebben foglalja össze: Igazi emberségünknek, vagyis a szó le nem járatott értelmében vett humanitásnak kibontakozását segítse elő. Érdekes, hogy a mult nagynevű írói után Móra és Kodolányi műveit ajánlja a diák figyelmébe. 2. A klaszikusok és a vers irodalmi érdekelését a meggyőződéses könyvbarátnak olyan megnyerő szempontjain mélyíti el, hogy ez a fejezet sokban hozzá fog járulhatni a „klasszikusok“-ról alkotott „unalmas“, „komor“, „érdektelen“, és egyéb felületes vélemények eloszttásához.

Nem kerüli el figyelmét 3. a tudományos (technikai) és 4. a lelki (jellem fejlesztő) könyvek fontos önnevelő hivatottsága sem.

Külső vonatkozások alapján ma irodalmi rokonsággal dicsekszik a színház, mozi, rádió és ujság is. A szerző ezeknek izlésfejlesztő és szellemnemesítő hatását a komoly irodalom mércéjén és a pedagógus őrtálló kötelezettsége alapján érdekli. Helyesen mutat rá, hogy mit adhat és mit ad az ifjúságnak ez a négy népművelési szempontból nagy kihatású intézmény.

A szülők és nevelők helyes magatartását az olvasói láz forró korszakában élő diákkal szemben a szerző abban az ígéretes pozitívumban jelöli meg: elsősorban ne a rosszakat tiltsuk, hanem a jókat ajánljuk.

A rövid füzet igen alkalmas arra, hogy elvi tájékoztatást nyújtson az irodalom igazi céljáról és az olvasmánytipusok fajsúlybeli értékéről.

Külön tanulmányban elemzi Megyer *Tolsztoj*nak egyéniségét és vallásos hitből sarjadó erkölcsszemléletét. A dolgozat nemcsak fogalmazásának fordultatos választékoságával, szempontjainak elmélyült sokrétűségével, hanem elsősorban ítéleteinek tárgyilagosságával és biztosságával emelkedik ki a szokványos író-analízisek közül. Megyer az irodalompszichológus érzékével közeledik Tolsztojhoz és mutat rá felfogásában arra a kettősségre, amely az *eretnek* és *prófeta* vonásait árulja el. Fejtegetéseinek eredménye az a megállapítás, hogy Tolsztoj az egyedül helyes életeszmeny jóhiszemű keresője, misztikus látnok, aki azonban a megnyugvás boldogító magaslataira nem tudott feljutni. Az Istenbírás táborhegyi csúcsaira ő csak az utat sejtette meg, de maga nem tud minket oda felvezetni. Viszont „minekünk nem hideg útjelző táblák kellenek, melyek a poros útszélre ülve mutatnak alpesi tájak felé, hol maguk sohasem jártak. Nekünk vezető kell, aki nemcsak beszélni tud az ígért földjéről, hanem maga is oda való, ismeri ösvényeit, nehéz útjait és szavából kicseng a célbaérés dicsősége“.

A diadalmas világnézetnek ezt az éltető optimizmusát, a „Föld és Ég“-nek ezt a megnyugtató szintézisét *Prohászka* teremtette meg. Ő szólaltatta meg az „Isten és Világ“ eleven kapcsolatából fakadó fensőbbiséges harmóniát: Őnála jelenik meg „Korunk

lelke" úgy, mint számos kételytől kikezdett, de mégis mint nagyobbra hivatott szellemiség. Aligha tévedünk, ha feltételezzük, hogy Megyer a vizsgált írók közül elsősorban Prohászka emberi és írói nagyságának ígérete alatt állott. Alapgondolata, hogy a világnézeti hajótörst szenvedő modern embernek visszaadta Prohászka a természetfeletti hitet, emberi öntudatot és ezáltal elvezette „Az élő vizek forrásá”-hoz. Felmérhetetlen apostoli hatásának titka az, hogy ő ezeket a transzcendens eszméket előtűnt megélte és a mai ember nyelvén hirdette. Művei a változhatatlan elveknek örök stílusában készültek, de a *mi problémáinkat* oldja meg bennünk, nekünk lesz biztos „Iránytű” életeszményeink: vagyis az erkölcs, magyarság, munka, szeretet, Isten, tehát „Magasságok felé”.

A kis tanulmányban — bár inkább csak Prohászka egyéniségének és írói eszmevilágának elvi vázolását adja Megyer — olyan mélyen érző esztétaérzék nyilvánul meg, hogy az olvasóban felmerül az óhaj: az ilyen ígéretes írói készséggel rendelkező pedagógusnak, mint amilyennek Megyert megismertük, meg kellene írnia Prohászkanak azt a nélkülözött, részletes értékelméleti monográfiáját és meg kellene rajzolni írói (nemcsak irodalmi!) arcképét, hogy Prohászka gondolatvilága és megváltoztató tanítása a nemzetnevelés közkincsává válhasson.

A *Bölcsélet és Bölcsesség* című értekezésében Megyer a szigorú értelemben vett tudományos irodalom felé fordul. *Schütz Antal* irodalmi alkotásain tekint végig, majd részletesen elemzi legújabb művét (A Bölcsélet elemei II. kiad. 1940.) Felhívja a mélyebb igényű ifjúságot a komoly világnézeti viták keresztútjében álló vallás-erkölcsi és bölcséleti kérdések tanulmányozására. Itt tehát már a csúcsookról nyílik kilátás távlatokra: ormokra és örvényekre egyaránt: ormokra és örvényekre egyaránt: Megyer a tudományos megalapozottságú világnézeti, elméleti és gyakorlati életkérdéseket kipárolja a diákelme számára. *Schütz* műveinek bölcséleti és etikai problémáiból ad ízelítőt. Feloldja ezeket anélkül, hogy elhigítaná. — Világos vonásokban megrajzolja a filozófiai eszmék körvonalait, azoknak egyes tartományait, vagyis a bölcséleti vizsgálódások osztályait. Rámutat arra a sokaktól nem ismert v. félreismert kérdésre, hogy mi is a filozófia sajátos tématerülete. *Schütz*nek választékos metódikai érzékkel tagolt könyve kiválóan alkalmas arra, hogy Megyer a komolyan érdeklődő ifjak előtt rányisson a bölcséleti gondolatjárásnak a főutcájára és tereire, felvezessen a problémáknak azokra a csúcsaira, ahonnan a logika, ismeretelmélet, metafizika, értékelmélet, az emberi gyén és közösségi lét áttekinthető. Tanulmánya a bölcsélet vázlata, mert világos beosztását nyújtja, de biztos vezető is, amely rámutat a komoly tudomány meredek hegyiösvényeire, és megkedvelteti az ifjakkal ezt a magasabbrendű szellemi turisztikát.

Megyernek *Schütz*ről készült tanulmánya szerves egészbe fogja *Schütz* írói problémamanzését, tudományos és nemzetnevelői alapkérdéseit és azok megválaszolását. Mindenekelőtt pedig beállítja ezeket egy széles kihatású és mélyen szántó tudós — pedagógus élet keretei közé, rámutatva a témáknak egy gyökérből való kibontakozására és egymásból gyűrűző tovább hullámozására. — Meggyőződéssel tehetjük hozzá Megyer fejtegetéseéhez, hogy ha ifjúságunkat rá akarjuk nevelni a logikus mondatfűzésre, a szerkezeti tisztaságra és a következetes elmejárásra, továbbá hogyha érzékeltetni akarjuk velük azt is, miképp lehet a mélyen logikus gondolatvezetést világosan átlátszó és szorosan adekvát kifejezéseket ábrázolni — szoktassuk rá őket *Schütz* könyveinek *elmélkedő tanulmányozására*: a szigorúan objektív logikai alapelveken építő elmének káprázatos játékában fognak itt gyönyörködni.

Hosszú nevelői és lélektani tapasztalás igazolja, hogy az ifjúság csak úgy válik a nemzet sajátos értékrendszerének és szellemi kincseinek vérrokon tagjává, ha fogékony érdeklődéssel és sok beleélő kegyelettel fordul az irodalomban lefektetett és titokzatosan továbbélő nemzeti eszmévilág örök letéteményese: a jó könyv felé. Az irodalmi műveltség az egyetemes humanizmusnak, a nemzeti szellemű öntudatnak és az egyéni lélekkultúrának alapvető feltétele. A diák olvasmányainak kiválasztását tehát elsősorban ezek a szempontok kell, hogy meghatározzák.

Visy Józset.

Vértess O. József: Az ingerlékeny gyermek. Szülők könyvtára 21. sz. Studium, Budapest, 1040. 1—51. o.

A kis füzet hasznos és nem a szokásos nevelési tanácsadó; nem általában ad útmutatásokat, hanem a nevelés elé álló, sajátos feladatokat tárgyal, azzal, hogy vázolja az eljárást a gyermeki léleknek egy esetleges vonásával szemben. Ez a vonás az ingerlékenység, aminek bizonyos foka bizonyos életszakaszokban szinte általánosnak is mondható és így e lelki vonás ismertetése és ezzel szemben való nevelői eljárás tanácsai minden szülőnek szólnak.

Az ingerlékenység formáit a csecsemőkorbeli nyugtalanságra való hajlamban, a kisgyermekkorbeli érzékenységekben, az iskoláskorbeli ingerültségben, a serdülőkorbeli idegességben jelöli meg. E formákat élénken, példákkal szemléltetve írja le és ismerteti a megfelelő helyes nevelői eljárást. Ebben a kitűnő érzékű nevelőt széleskörű tudományos ismeretei támogatják, aki annélkül, hogy folyton idézné az illető szaktekintélyeket, a tudomány alapjára építi tanácsait. Tudományos alapon gyakorlati tanácsok — e jó elvnek kitűnő példája ez a könyv. Azt az előkelő színvonalat képviseli, hol a nevelési tanácsok nem egyes esetekre alkalmazott fogások, hanem segítenek olyan általános nevelői magatartás kialakítására, mely a gyermeki lélek ismeretéből fakad. Így az általános nevelői érzületet fejleszti, ami jobban megmutatja a nevelőnek, hogy mit kell tennie, mint száz konkrét esetben adott tanács.

Minden szülőnek és tanítónak ajánljuk e könyvet és különösen azoknak, akiknek nehezen nevelhető gyermekkel van dolguk, ezekkel ugyanis nagyobb hibákat lehet elkövetni a nevelésben, mint a problémát kevésbé adó gyermekkel. Vértess O. József munkájában azt a nevelői szemléletet és érzületet pendíti meg, amire a magatartási nehézségekkel küzdő gyermeknek égetően szüksége van.

B. E.

Bárczi Géza: Magyar Szófejtő Szótár. Budapest, 1941. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. 8° XXIII. + 348. o.

Mintegy harminc esztendővel ezelőtt kezdte meg Gombocz és Melich a Magyar Etymologiai Szótár szerkesztését. Ez a mű már keletkezési alakjában, monumentalitásában magában hordta a befejezhetetlenség jegyeit: 30 év munkájával a szerkesztők csak az F-betűig jutottak. Ugyanakkor mind a nyelvtudósok és tanárok, mind a nyelvetszeretők és írók nagy szükségét érezték olyan kisebb szótárnak, mely röviden és közérthetően, kevés tudós mázzal adja szavainak eredetét és jelentéstörténetét. Hiszen ilyen szótár nélkül gyakran nem lehet sem magyarázni, sem olvasni, tanítani, szövegeket értékelni, ilyen szótárt kívánt a nyelv iránt érdeklődő közönség is. Ennek a tudós és tudományszerűsítő feladatnak teljesítésére vállalkozott Bárczi Géza.

Bárczi Géza tanárkollégánk. Vezető tanárom volt a pesti gyakorló gimnázium-